

כלליות והתבדלות בחיל-המגן העברי

אליהו גולומב

ויותר וגם להיות כפופה לכלל, למרות הכלל, אלא שהכלל טרם הגיע להכרה, שעליו לקבל את האחריות, ולכן היתה תמיד זהירות בעניני הגנה, כי ההגנה דורשת שני דברים שלא תמיד הם מתמזגים בגוף אחד: מסירות־נפש במלוא מובן המלה; ועם זה היא דורשת לא להתנשא. מימי העליה השנייה עד 1929 לערך התמסר רק חלק אחד מן הציבור להגנה. האנשים שמסרו את נפשם על ההגנה יצאו מחוגי הפועלים. רק לאחר הפרעות בחברון, בצפת, הפכה ההגנה להיות פופולרית ולהקיף חוגים אחרים. במשך עשרים שנה, ציבור הפועלים הוא שנשא על כתפיו את ענין ההגנה, והוא צריך היה לשאת אותו מתוך מסירות־נפש ומתוך צניעות. אמנם היה זה מבחן קשה מאד. אבל אפשר לומר, שציבור הפועלים עמד בנסיון זה במידה רבה מאד. אף על פי כן לא חדל לחתור להרחבת ההגנה ולהפיכתה לקנין הכלל. מימי „השומר“ ועד 1929 לא היה אורגן שפירגס את ההגנה. האנשים שהתמסרו לענין זה היו בודדים והיו צריכים להמציא בעצמם את האמצעים להגנה. היו מקבלים אמנם עזרת־מה מטוסדות, אבל עד 1929 לא היה מוסד שיהיה אחראי לתקציב הדרוש להגנה ולציודה. ולא תמיד היה הישוב אסיר תודה לאלה שעזרו בשעות צרה לציודו. לא תמיד היה מצב, כפי שהיינו עדים לו בזמן האחרון, במקרה רמת הכובש למשל, כשהציבור כולו הזדהה עם אלה אשר את נשקם מבקשים לפרוק, והנרדפים על נסיונם להזדיין. היו תקופות בתולדות הישוב, ביחוד בימי המלחמה הקודמת, כשבודדים צריכים היו לא רק לשאת על שכמם את הדאגה לציוד, כי אם גם להיות נתונים לרדיפות, ואפילו לגינוי מצד הישוב, כמי שעוסקים במלאכה הממיטה חרפה על בעליה.

היה טבעי איפוא אילו היו האנשים שעסקו בעניני ההגנה מתנשאים כגואלים. אבל לא היה כדבר הזה. ואם היו תופעות של התנשאות, הרי היו בודדות, יוצאות מן הכלל. גם אנשי „השומר“ וגם אלה שבאו אחריהם השתדלו תמיד להקנות לישוב את ההכרה, שהאחריות לעניני ההגנה היא עליו ולא על חוג אחד, ואם הוטל על חוג אחד לעשות פעולה, לא עשה אותה בשמו הוא, אלא

שאלת הבטחון — זוהי פרובלימה עדינה למדי, שלא נוח כליכך לדבר עליה. אף על פי כן טוב שיהיה לחברינו מושג, כיצד עשינו את עבודת הבטחון מלכתחילה, וכיצד אנהנו ממשיכים בה, ואם יש הצדקה לכל אותם הדברים שמספרים עכשיו. באתמוספירה של פילוג, שאנו נתונים בה, החלו קבוצות מסוימות ליחס לעצמן פעולות שנעשו בשטחים אלה (בטחון ועליה) על ידי הכלל.

מימי „השומר“, וביחוד לאחר ביטולו, נישאה פעולה זו במשך שנים רבות על כתפי ציבור הפועלים. „השומר“ היה ארגון מורכב כולו מפועלים, אשר קיבל עליו, במידה שקיבל, את המרות של מפלגות הפועלים, ובעיקר של מפלגת הפועל הצעיר. לאחר ביטול „השומר“, כשהועד המרכזי או מרכז ההגנה נבחר על ידי ההסתדרות היתה „ההגנה“ כפופה להסתדרות גם באופן רשמי. אבל מן הרגע הראשון, וגם באותה ועידה שהחליטה כי תקום הגנה יהודית בארץ־ישראל וכי ההסתדרות תקבל על עצמה אחריות למפעל זה — הוחלט יחד עם זה, שצריך לעשות את כל המאמצים כדי להפוך את ההגנה לענין כללי של הישוב, ואם הוחלט שההסתדרות תקבל על עצמה את האחריות לענין ההגנה, הרי רק מפני שאחרים לא רצו, לא היו נכונים לקבל על עצמם את האחריות הזאת. אבל אני יכול לומר, שההכרה כי ההגנה צריכה להיות כללית כבר היתה ב„השומר“, וברגע שנתגלתה אפשרות למשוך לפעולה חוג אחר או בודדים מחוגים שהם מחוץ לציבור הפועלים, נצלו אותה. „השומר“ היה אחד הארגונים הראשונים אשר מיזגו בתוכם אנשים מחוגים שונים ומעדות שונות, גם כורדים ותימנים וספרדים. אינני מכיר עוד ארגון אשר ידע למזג בתוכו בני חוגים שונים (אמנם יחידים, אבל „השומר“ כולו היה ארגון של יחידים). למזג את כולם במסירות גפש למען ארץ־ישראל, כאשר עשה זאת „השומר“.

„השומר“ עשה את הדבר בקנה־מדה קטן — „ההגנה“ בקנה־מדה גדול יותר, את ההגנה ליוותה כל הזמן ההכרה, שההגנה צריכה להיות כללית, שהיא צריכה להקיף חוגים רחבים יותר מתוך הרצאה, בקיץ 1944, שלא נתפרסמה קודם.

גי'וציה חדשה המקשרת את החברים בצורת חיים כזאת, שמטילה עליהם מילוי תפקידים חלוציים, ובתוכם התפקידים שלנו בהגנה. אחר-כך, כש- בחרה ההסתדרות את מרכז ההגנה הראשון, היה לו גדוד העבודה הבסיס, לא מקרה הוא, כי צורת חיים זו איפשרה לאנשים למלא חובתם. מאז ועד היום, הקבוץ הוא הלוחץ בענינים רבים. לאו דוקא הקבוץ הוא שהתחיל לעסוק בעניני הגנה. עסקו בעניני ההגנה הרבה זמן לפני הקבוץ, והאנשים העוסקים בענינים אלה היו לאו דוקא אנשי הקבוץ. הייתי מאושר אילו יכלו להיות כולם חברי הקיבוץ, כלומר, אילו יכלו להיות קשורים בפעולות ההגנה בחלק מזמנם, ובשאר זמנם להיות קשורים במשק, בקבוץ. היו כבר נסיונות כאלה, הנסיונות לא הצליחו ביותר, וכך הוטל על מספר אנשים למסור את כל זמנם, את כל חייהם, לעניני ההגנה. אבל הקבוץ עצמו מילא תפקיד לא קטן בעניני ההגנה מראשית היותו.

כבר הזכרתי, שמילוי תפקידי הגנה היה בין מטרות גדוד העבודה, וגם אחר-כך, אחר כל מה שעבר עליו, לא חדל הקיבוץ להיות גורם חשוב בהגנה. אם נדרשה התמסרות חברים לתפקיד זה, היה הקבוץ תמיד הראשון להענות, וכך נמשך הדבר כל הזמן.

בהגנה עברנו אסטרטיות שונות, בעצם חסרים אנו תמיד שני דברים: כלי הגנה, ואנשים מאומנים להגנה, ולעתים קרובות, כשאנו מרגי- שים חסרון גדול בדבר אחד, אנו מתרכזים בו, ומזניחים את הדבר האחר, וכן להיפך.

הדבר שנתגלה לנו כי אנחנו צולעים בו ביחוד הוא בשטח הכנת החומר האנושי... הכנת החומר האנושי שישנו בארץ לקראת הסכנות העלולות להיות צפויות לנו, הכנת גרעינים שיוכלו להפוך את כולנו, את כל הדור הצעיר בארץ, לחיל לוחם בשעת הצורך — עלי לומר, שכאן לא התקדמנו במידה מספקת כלל וכלל, ואנו נתקלים בקשיים עצומים על כל צעד ושעל. היה תקופה אחת שהכריחה את הישוב לעשות יותר ממה שהוא רגיל לעשות לבטחון — ימי עלי-עלמיין, כשהאויב היה קרוב לגבולות הארץ, וכשנלמדה היה שנצטרך להלחם מלחמה לחיים ולמות, אז היה הישוב נכון יותר להיענות, ואז העלינו על דעתנו בפעם הראשונה דבר, שרבים לא האמינו בו, ויש שאין מאמינים בו כיום. העלינו את המחשבה שהישוב הזה, אשר אין לו אמצעים מספיקים לשוט דבר, ואין לו

בשם הצבור כולו, מבלי לעשות מזה רכוש לעצמו, במידה שהיתה גם התנשאות, התימרות, ונסיון לרכוש זכויות מיוחדות, בה במידה — לפי הכרתי, על כל פנים — נכשלו הענינים עצמם, כלומר, במידה שאנשי מילוי החובה ביקשו ליטול לעצמם זכויות מיוחדות, בה במידה נכשלו הם ונכשלה העבודה, ולדעתי, עצם הדבר שתנועת ההגנה אינה המשך ארגוני ישיר מ"השומר" נובע מתוך ההכרה, שאנשי מיזמי החובה אינם אנשי זכויות מיוחדות, כך היה בעבר, כך מוכרח להיות גם להבא.

עכשיו הרבה יותר קשה לעשות את החשי- בון, מי פעיל ומי אינו פעיל בהגנה, מי פעיל יותר ומי פעיל פחות, באותן השנים שדיברתי עליהן היו הדברים ברורים: בתקופת קיום "השומר" היה ברור, שאת הפעולה עושה "השור- מר" ואחרים אינם עושים; אחר-כך כשהותלט בוועידת אחדות העבודה על הקמת ההגנה, והתס- תדרות קיבלה על עצמה את האחריות להגנה, לקיומה, ולפעולותיה — היה ברור שההסתדרות היא הנושאת באחריות, ואחרים אינם נושאים באחריות, היום הרבה יותר קשה לעשות את ההשכון, אילו באו ואמרו כיום, שצבור הפועלים בעיקר הוא המוסף לשאת באחריות ההגנה, הרי לדעתי היתה זאת אמת, אבל לא קל כל כך להוכיח אותה כמו בשנים קודמות, על כל פנים, כשהיינו בודדים, לא היינו מרבים בהכרזות כאלה, כי אין בהן כדי להקל על הפיכת ההגנה למפעל כללי.

גם בתוך צבור הפועלים עצמו, לא היו כל החלקים שוים מבחינת האחריות לעניני ההגנה. את הדבר הזה צריך לדעת, אבל החלקים שהיו פעילים פחות אינם צריכים להרגיש רגש של נחיתות, והחלק הפעיל יותר אינו צריך להרגיש יהירות, אני זוכר את הישיבות שבהן הותלט על הקמת "גדוד העבודה", השתתפתי גם בעיבוד התקנון שלו, ואני זוכר את הלך הרוח ואת דמניעים שהביאו לידי הקמת גדוד העבודה, הוא אבי הקבוץ המאוחד, אני מעיר, שאחד הדברים המניעים ביצירת גדוד העבודה היתה ההכרה, שזוהי צורת חיים אשר תקל עלינו למלא את התפקידים שאנחנו הייבים למלא בארץ, ובניהם תפקיד ההגנה. כל שרידי "השור- מר" השתתפו בגדוד-העבודה, לאו רק דוקא מפני שהיתה להם אידיאה של קומונה (היו ב"השומר" חילוקי דעות בנוגע לצורת החיים) אלא מפני שקסם לנו עצם הדבר שנוצרה אורג-

שבדבר בלי הרף, אין אנחנו צריכים להוסיף על משקלה של טענה זו. עלינו להעריך בשמחה את עצם הענין, שישנה עכשיו היענות הולכת וגדלה לפלמ"ח מצד כל חלקי הצבור.

אין אנחנו נוהגים לשאול בארגון להשתייכותו המפלגתית של החבר, אפילו לא להשתייכותו המעמדית, ואף את הפלמ"ח לא עשינו קנין של מפלגה או מעמד. גם בשעה שהיינו תשעים אחוז בפלמ"ח נשאנו בלבנו את הדאגה איך לעשות כדי שנחדל להיות תשעים אחוז — ולא כדי שחלקנו בפלמ"ח יקטן, אלא כדי שחלקם של אחרים בו יגדל. וזו צריכה להיות גם הדאגה להבא. ענין הפלמ"ח הוא ענינה של ההגנה — היא שטיפחה אותו, היא שיסדה אותו, היא הנושאת בו. הקבוץ גענה, הקבוץ גם הושיט לנו עזרה משקית וכספית. אני חושב את הדבר לזכות לקיבוץ, אבל כל מה שאני חושב לזכות לקבוץ, איני זוקף דווקא לזכותה של סיעה אחת בקבוץ, או לזכותה של סיעה אחת במפלגה.

איני מעלה על דעת, שתנועת הפועלים בארץ-ישראל תוסיף להיות את אשר היתה מבלי שתהיה בתוכה תנועה קבוצית, ואולי תוקה עוד יותר משהיתה עד עכשיו. אבל דבר זה יהיה אפשרי רק אם הקבוץ יוסיף להיות מה שהיה עד-עתה: נחלת התנועה כולה, ולא יתיימר שהישגיו הם הישגי חלק מן הקבוץ. התיימרות זו עלולה להרוס את הקבוץ יותר מכל דבר אחר. אם החלק ההליטי לייסד מפלגה לעצמו — אל יזהה את המפלגה עם הקבוץ, ואל ייחס את הישגי הקבוץ לעצמו. הקבוץ צריך להשאר יקר לכולנו יחד, ולהגביר אותו צריכים כולנו יחד. אם הקבוץ הגיע למידת ההשפעה שלו על הנוער בארץ-ישראל ועל "החלוץ" בגולה, הרי לא רק בזכות כוחו הוא, כי אם בזכות זה, שהתנועה כולה ראתה בו אחד ממפעליה החלוציים ביותר, וכך מוכרח הדבר להימשך. היינו רוצים שהמצב ישוב להיות כאשר היה במשך שנים רבות, כשהקבוץ גישה על כתפי התנועה כולה, כשהתנועה כולה מחזקת אותו, והוא מחזק את התנועה. היינו רוצים שישבו הימים האלה ושתעבור אותה רוח של התבדלות המקצנת בתנועה הקבוצית, או בחלק מן התנועה הקבוצית, אם באמת ובתמים רוצים אנו בכוח ישובי גדול ובהתנדבות ישובית גדולה, עלינו לשמור על כלליות מכסימלית לפחות בשטח הבטחון. לא תמיד ניתן לנו להגשים את הכלליות הזאת. יש בתוכנו גם חלקים מתבדלים. אבל במידה

כוח מדיני ומכשירים מדיניים המאפשרים כפייה בשעת הצורך — צריך ויכול לקיים כוח צבאי עצמאי, וכך נעשה הנסיון לקיים חיל מגוייס שלנו, שקראנו אותו בשם פלמ"ח.

כשהיה צורך לפנות לחלק החלוצי ביותר בארץ-ישראל, שיתן את אנשיו לחיל זה — אנשים אשר יוכלו לעשות את המלאכה בתנאים קשים, ששום צבא אינו יודע אותם, מפני שעליו להיות צבא המקיים את עצמו, ללא תקציב ממלכתי, מפני שאנשיו יצטרכו להתקיים בעבודה ועם זה להתאמן ולהיות חלוצים לכל דבר ובכל שעת סכנה — טבעי הדבר שהגוף הראשון אשר פנינו אליו היה הקבוץ, וטבעי הדבר, שהוא גענה יותר מכולם.

בשנה הראשונה לקיום הפלמ"ח, למעלה מתשעים אחוז מן המגוייסים היו חברי הקבוץ; ובהשוואה להשתתפותם של שאר גופי ההתישבות העובדת היו חברי הקבוץ המאוחד בפלמ"ח שמונים אחוז. כיום חל שינוי, כי בינתיים עשינו מאמצים להפוך גם את ענין פלמ"ח לענין כללי יותר ולהטיל את חובת הגיוס לגוף זה לא רק על הקבוצים, כי אם על הנוער העברי בארץ-ישראל בכלל, ועתה, אחרי שנתיים לקיום הפלמ"ח, הגענו לכך, שאחרי אשר חברי הקבוץ המאוחד היו תחילה תשעים אחוז, הרי כיום ההתישבות העובדת כולה היא רק שלושים אחוז, ושבעים אחוז הם מן הערים והמושבות.

אף על פי כן גם כיום הנושא את פלמ"ח והמאפשר את קיומו היא ההתישבות העובדת, ובראש ובראשונה הקבוץ. את האנשים צריך לקלוט, וצריך לתת להם אפשרות להתקיים. זאת הדבר הנה עושה, כאמור, ההתישבות העובדת ובעיקר הקבוץ. אני אומר "בעיקר", כי הקבוץ גענה לענין זה לאין שיעור יותר משאר הזרמים בהתישבות. לא מצאנו היענות כזאת לא ב"השומר הצעיר", לא בחבר הקבוצות ולא במושבי העובדים; על אחת כמה וכמה לא מצאנו כזאת בשוב בכללו.

אבל אין עובדה זאת צריכה לשמש סיבה להתגשאות, ולא רק מפני שההתגשאות היא בכלל מידה מגונה — אלא גם מפני שההתגשאות יתירה, וטיפוח ההרגשה בלב חברים, שהם עשו את כל החיל הזה, שהכוח הזה מהם ושלחם הוא, עלולים לגרום נזק רב לעצם הענין, לא מעטים הם החוגים הטוענים, שהפלמ"ח הוא כוח של הפועלים בלבד, לא של ההגנה הכללית אלא מעין חיל פרטי, והם מתריעים על הסכנה

אשר יבטל את קיום שני הארגונים לבטחון. לפני כשנה והצי בערך, עוד בטרם הגיעו אלינו הידיעות על חורבנה הגמור של הגולה, אבל ידענו, כי בפולין התחילו להשמיד יהודים—באתי בהצעה מסוימת למוסדות מסוימים וגם הרציתי על כך בפני קורס של הפלמ"ח באחד המקומות. אמרתי: אין בינינו חילוקי דעות שעמיד הציונות תלוי במידה רבה גם בזה מה תעשה ארץ-ישראל למען הגולה, אם תושיט לה יד עזרה או לא. לדעתי צריך החיל המגוייס שלנו לא רק להכין את עצמו למלחמה בארץ-ישראל ולהגנה על ארץ-ישראל בשעת הצורך, אלא עליו לקחת חלק גם בהגנה על יהודים במקום שהם נטבחים. אמרתי, שאנחנו צריכים להציג למעצמות הברית את הדרישה שיתנו לנו אפשרות לשלוח גרעינים מארץ-ישראל לאותם המקומות שבהם נטבחים יהודים על מנת שיקומו גם פארטיזאנים יהודים, שיהיו כוח לוחם בגולה למניעת הטבח ביהודים.

היתה תקופה, שהחלו להפיץ שמועות כאילו אני מתנגד לפלמ"ח. הואיל ואני מתנגד לפלמ"ח, ברור שיש לי כאן כוונה לשלוח את החברים האלה לגולה על מנת שלא יהיו בארץ... עכשיו נדמה לי שגם מפיצי השמועות עצמם נוכחו לדעת שאין הועלת בדבר. רעיון זה שלי נתקבל אודיכך בקרב כל החוגים, בכל אופן בכל הקיר בוצים. השומר הצעיר נלהב מאד לרעיון זה, הקבוץ המאוחד נלהב מאד לרעיון זה, אנשי סיעה ב' בודאי ובודאי, רק כוח אחד איננו נלהב לזה — הממשלה הבריטית.

הצעתי להעביר חלק מהמגוייסים לפלמ"ח לשורות הצבא. הדבר היה בזמן שהחלו נוצרות הפלוגות העבריות של חיל הרגלים. ואנחנו קיניו שנקים מזה כוח צבאי רציני. היה זה החיל הראשון שראינו אותו כחיל יהודי לוחם. אחרי אל-עלמיין, כשעברה סכנת הפלישה לארץ, היה בחלק מן הפלמ"ח הלך רוח שאמר, כי תפקיד הפלמ"ח נגמר עם התרחקות הנאצים מגבולות הארץ. עם זה היתה נטיה גדולה לעבור לאותו מקום שממנו יש תקוה להגיע למלחמה עם הנאצים. חברים התחילו לעזוב את הפלמ"ח במספרים לא קטנים כל כך ולהתנדב לצבא והחל אז הניגוד בין האידיאולוגים של הצבא ובין האידיאולוגים של הפלמ"ח. אני ראייתי את הניגוד הזה כניגוד מלאכותי ומיותר. ראייתי תמיד ואני רואה גם כיום את הצורות השונות של הכוח העברי שלנו כמשלימות זו את זו ולא כעומדות בניגוד זו לזו.

שהדבר אפשרי, עלינו לשמור על קו של כלליות. אני חייב לומר, כי בתחומי הבטחון והעזרה למושפחות החיילים האלה הצלחנו להשיג מידה של כלליות כאשר לא הצלחנו בשטחים אחרים. עוד משנת 1929 קיימים אורגנים כלליים לעניני הבטחון, אבל מאז נוסדה מגבית ההתגייסות קיים למטרה זו אורגן כללי אחד. אנחנו לא הפסדנו: אין כוחנו אנו בטל במסגרת הכוח הכללי. אלא שצריכים היינו לעמוד בפני מניחות להפרת האזודות ולהפרת ההיענות שנוצרה, כי אלה המתבדלים מן הישוב, והמתבדלים מן ההסתדרות הציונית — המגבית הכללית היא כקוץ בעיניהם. והם משתדלים להיאחו בכל אמתלה כדי להרוס אותה.

מיום שהוקמה מגבית ההתגייסות משתדלים הריביוניסטים להרוס אותה. הם טוענים, כי רק אם יהולקו כספי הבטחון בין רביוניסטים ולא רביוניסטים, היתה המגבית כללית. עד אז המג"ר בית היא מפלגתית, שמאלית... בכלל אין דבר שהוא לאומי, הסוכנות, למשל, הרביוניסטים קוראים לה סוכנות „שמאלית“; הועד הלאומי — קוראים לו ועד לאומי „שמאלי“. אנחנו כל הזמן דהינו טענות אלו ואמרנו: קיים עם עברי וקיימת הסתדרות ציונית וקיים ישוב עברי, גם אם הריביוניסטים אינם מכירים בהם. אנחנו איננו מוציאים אותם מהכלל, אבל אם הם עצמם מוציאים את עצמם מן הכלל — על ידי כך הכלל אינו חדל עדיין מהיות כלל. יחד עם זה לא התעלמנו מכך, שלמען נוכל לקיים את המפעלים שאנחנו מחשיבים, למען נוכל לגייס את היענות הצבור לפעולות חשובות — הכרח הוא לעמוד על המשמר, לבל יותן נשק להצדיק את הטענות נגדנו.

תמיד השבתי שאין דבר מסוכן יותר משני ארגוני בטחון ושעלינו לעשות את כל האפשר כדי לקיים ארגון אחד. ארגון שני, פרללי, והא החלש ביותר, נושא בתוכו סכנות עצומות. תארו לעצמכם שקבוצת בחורים תעשה פעולות אוויר-טוריסטיות מסוכנות. נניח שיימצאו בחורים אשר בשעת צרה יתחילו להרוג ערבים, או יפוצצו מסגד מושלמי או כנסייה נוצרית. על השבון מי יזקוף העולם את המעשים האלה, מי ישלם בעדם — קבוצה זו או העם היהודי כולו? ואף מעשה חיוכי, אם שני ארגונים עושים אותו — סופם להתהרות ביניהם, וההתחרות בענין זה מכשילה. למדנו את הדבר מן העבר. לא כשלון אחד בא לנו בגלל ההתחרות הזאת. ואני הייתי האיש שרצה תמיד בהסכם